

HET MAATSCHAPPELIJK DIENSTBEToon IN DE BELGISCHE NIJVERHEID

Reeds jaren vóór de eerste wereldoorlog namen Belgische industriëlen initiatieven, welke men onder « maatschappelijk dienstbetoon in de nijverheid » kon rangschikken.

Deze initiatieven hadden zeer verschillende vormen. De meesten ontstonden onder vorm van fondsen voor ziekte en ouderdom en waren uitsluitend door bijdragen van de patroon gevoed. Sommige initiatieven bestonden in het bouwen van goedkope arbeiderswoningen ; andere waren gericht op de hygiëne en de salubriteit in de fabrieken en weer andere, alhoewel zeldzamer, hadden voor doel, de eerste zorgen bij ongeval toe te dienen door de oprichting van een dispensarium of infirmerie.

Wij kunnen niet ontkennen dat de gedachte, welke de promotors van deze initiatieven bezielde, vooral een sociale gedachte was. Inderdaad, wij zien zelfs niet in, welke andere redenen hen er kon toe aanzetten aldus te handelen. De arbeidersbeweging, te dien tijde niet genoeg ontwikkeld, was ook niet bij machte die invloed uit te oefenen welke men haar nu toewijst ; zij vertegenwoordigde tenslotte geen gevaar voor de werkgevers.

Het bewijs, dat deze initiatieven ongetwijfeld een sociaal vertrekpunt hadden, kan gezocht worden in het feit, dat zij een persoonlijk karakter droegen en geen uitvoering waren van een soort ordewoord, door de ene of de andere groepering gegeven.

Daarnaast ontstonden andere initiatieven welke rechtstreeks de arbeiders in de onderneming op het oog hadden. Verschillende nijverheidsondernemingen beschikten b.v. over sanitaire instellingen, zoals lavabo's, stortbaden, w.c. enz... Hun aantal was w.i.w. zeer beperkt maar breidde zich stilaan uit door de aanstelling van sociale nijverheids-assistenten, die als een naoorlogse nieuwigheid zouden verschijnen.

Ook in de Belgische nijverheid werden gedurende de eerste oorlog zekere vormen van maatschappelijk dienstbetoon in 't leven geroepen. Werken van onderstand, van vooruitzicht en van dienstbetoon zagen het licht en werden in de naoorlogse periode nog meer uitgebreid. Deze periode was in België gekenmerkt door de ontwikkeling van voornoemde initiatieven met patronale inslag. Een zeker aantal daarvan werden geïnspireerd door klaarblijkelijke gevoelens van solidariteit, tot wier ontwikkeling de oorlog bijgedragen had ; andere integendeel — ze waren niet de minst talrijke — hadden als bestaansreden een typische tegenwerking van de arbeidersorganisaties, waar deze laatste hun invloed sterk hadden zien aangroeien.

Sommige naoorlogse werken, eigen aan de onderneming of aan een streek,

kenden grote bijval, derwijze, dat zij te dien tijde deel uitmaakten van een patronale politiek, geordend en geleid door verenigingen van industriële werkgevers. Dit was namelijk het geval voor de gezinsvergoedingen. De politiek der goedkope werkmanswoningen werd eveneens in verscheidene streken doorgevoerd ; de werkgevers richtten — vooral in de opkomende centra — uitgestrekte arbeiderswijken in en hadden het inzicht, aan deze « cités » een aantrekkelijk uitzicht te geven door ze in tuinwijken te bouwen.

Dergelijke initiatieven droegen een algemeen karakter ; zij waren niet alleenlijk op de arbeider gericht maar ook op zijn sociaal milieu.

Ondertussen waren er in de verhoudingen werkgever-werknemers moeilijke problemen opgerezen en ten overstaan van deze nieuwe verhoudingen — uit nieuwe sociale toestanden gesproten — moest ingegrepen worden. Geschoolde krachten, mannen en vrouwen, dienden gevormd om de leiding te nemen van instellingen, waarvan het doel hoe langer hoe meer ingewikkeld en lastig om bereiken werd.

Gedurende de oorlog had men reeds zes-wekelijkse cursussen voor « Sociale Werksters » georganiseerd. Hier werd trouwens de basis gelegd van de huidige Sociale Scholen en van de latere « Sociale Dienst » in de nijverheidsondernemingen. In 1920 werd bij het Ministerie van Justitie, waarvan Emiel Vandervelde toen de leiding had, een « Raad der Scholen voor Maatschappelijk Dienstbetoon » opgericht. Ingesteld bij K. B. van 15 October 1920 bestaat deze Raad uit vertegenwoordigers der verschillende scholen voor M. D. en uit afgevaardigden van de ministeries van Justitie, Onderwijs, Arbeid, Binnenlandse zaken en Volksgezondheid, Kunsten en Wetenschappen, Koloniën.

Het waren de juffrouwen De Bie Julia en Cappe Victoire die ten onzent het eerst gedacht hebben aan een « Sociale Dienst in de nijverheid », met aan het hoofd van deze dienst de « Surintendante d'usine » of de « Sociale nijverheids-assistente », die de patroon zou bijstaan in het volbrengen van zijn sociale taak in de onderneming.

De eerste regelmatige cursussen, gebaseerd op de Engelse en Franse experimenten, werden op 4 November 1920 door de « Katholieke Sociale School voor Vrouwen », Clovislaan 79 te Brussel, ingericht.

In 1921 verschijnt een K. B. waardoor het diploma van Maatschappelijk Assistent(e) wordt erkend en terzelfdertijd het diploma van Sociale nijverheids-assistente of Surintendante d'usine, waarvan het studieprogramma wordt vastgelegd. Deze nijverheids-assistenten krijgen dus een gespecialiseerde vorming en het is, dank zij het initiatief van enkelen onder hen — in functie sedertdien —, dat in sommige nijverheidsondernemingen verschillende werkzaamheden werden ingericht onder de benaming « Sociale Dienst », o.m. : de aanwerving, de verzorging bij ongevallen, refters, kleedkamers, economaten, ziekenkassen, gezinsvergoedingen, kinderkribben, bibliotheken, huisbezoeken bij ziekte en afwezigheid enz...

Enkele sociale nijverheids-assistenten waren reeds in 1922 aangesteld als

« Surintendante d'usine », respectievelijk in de Sté Allumettièrre de Ninove, in de Fabrique de soie artificielle de Tubize, in de Tissage Van Hamme te 's Gravenbrakel, in de Tuileries Le Progrès te Hennuyères, in Bell Telephone Mfg Cie te Antwerpen, terwijl verscheidene anderen als stagiaire werkzaam waren in een chocoladefabriek, in een gobletterie, in een koolmijn, in metaalbedrijven, in cigarettenfabrieken enz. Deze nijverheids-assistenten hebben de Belgische Sociale Dienst in de nijverheid in zijn oorspronkelijke vormen toegepast.

Met de jaren evolueerde de opvatting meer in de richting van de Angelsaksische « Welfare Work », zodat wij hier een tweede stadium kunnen onderscheiden : het arbeidsveld van de « Sociale Dienst » in de onderneming wordt verlengd en aangevuld door werkzaamheden buiten de onderneming.

In de onderneming : aanwerving van het personeel, mutaties, doorzending, eerste hulp bij ongevallen, geneeskundige voogdij, veiligheidsactie, toezicht op de afwezigen, op de lavabo's en sanitaire instellingen, refters, kleedkamers, rustkamers, hygiëne, rustpauzes, schafttijden, ontspanning enz...

Buiten de onderneming interesseert de sociale assistente zich aan het gezin van de arbeiders ; zij doet huisbezoeken bij zieken, gekwetsten en afwezigen. Zij blijft verder in betrekking met de organismen, waarnaar het personeel eventueel kan georiënteerd worden.

Wat de Surintendante of de Sociale nijverheids-assistente in de middelmatige en kleinere ondernemingen realiseerde werd aan de « Sociale Ingenieur » in de groot-bedrijven of kapitaalvennootschappen toevertrouwd. Aldus kenden Bell Telephone Mfg Cie te Antwerpen en de Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi (A. C. E. C.) hun eerste « Sociale Ingenieur ».

Wij citeren hier wat Emiel Van Dijk destijds over de taak van de Sociale Ingenieur schreef : « De Sociale Ingenieur bekleedt een hoge bestuurlijke bediening. In de organisatie der onderneming staat hij op dezelfde lijn als de technische of de voortbrengstbestuurder. Hij moet er voor zorgen, dat er overal in de onderneming een praktische uitwerking worde gegeven aan de gedachte, dat de werknemer moet behandeld worden als een menselijk persoon, 't is te zeggen, als een organische eenheid, waarvan de ingeboren behoeften naar werk, inkomen, huisvesting, familie, ontspanning, verstands-, kunst- en godsdienstuitdrukking in voldoende mate moeten voldaan worden... Zijn aanwezigheid moet voor de werkgever de verzekering zijn, dat er voldoende en volledige aandacht werd besteed aan de menselijke en zielkundige beschouwingen, bij het nemen van een besluit. De Sociale Ingenieur moet het geweten uitmaken van het beheer ener onderneming : zijn taak is van het allergrootste belang en zijn werkveld uitgebreid. Hij leidt en coördineert de menselijke betrekkingen in de onderneming » (1).

Deze Sociale Ingenieurs worden in hun taak bijgestaan door mannelijke en

(1) E. VAN DIJK : *De Sociale Ingenieur*, uitg. Het Vlaamse Land, Antwerpen 1923, bl. 15 & 16.

vrouwelijke sociale assistenten, door bedrijfsartsen, door verpleegsters en bedienden.

Daarmede werd voor goed de « Sociale Dienst » in zijn specifiek Belgisch kader geplaatst, kader waarin hij zich verder zal ontwikkelen spijs schijnbare afwijkingen die slechts een tijdelijk karakter hebben.

Ondertussen groeide in de industriewereld de belangstelling voor betere arbeidsvoorwaarden voor het personeel, wat de werkgevers zekere initiatieven deed nemen. De bedrijfsleiders die zich inspanden, om op de ene of de andere manier de stoffelijke en morele voorwaarden van hun arbeiders aan de arbeid te verbeteren, werden langs om meer talrijker en het is bewezen, dat veel ondernemingen — voaal de private en katholieke firma's — zich hier niet onbetuigd hebben gelaten.

Bovendien, hielden de grote werkgeversverenigingen van België, namelijk het A.C.V.W., het V.E.V., A.P.I.C. en C.C.I. (1) zich herhaaldelijk bezig met het vraagstuk van de « Sociale Dienst in de Onderneming ».

Van een opmerkelijke evolutie in de tussen-oorlogse periode is er nochtans geen sprake ; de Sociale Dienst blijft steeds als een liberaliteit van de goeddenkende patroon voortbestaan, zonder op degelijke grondslagen te berusten. Daardoor bevonden de meeste sociale nijverheids-assistenten — vooral in de middelmatige ondernemingen werkzaam — zich in een moeilijke, arbitraire situatie, zodat de stabiliteit van de Sociale Dienst in 't gedrang kwam ; menige assistente werd in dergelijke omstandigheden genoodzaakt haar functie in de nijverheid op te geven.

Anderzijds, werden grote uitgaven voor het welzijn van het personeel — in belangrijke ondernemingen althans — niet gespaard, wat echter meebracht, dat in tijden van economische crisis en conjunctuurwisseling, wanneer de Sociale Dienst vooral onontbeerlijk bleek, deze dienst doodeenvoudig afgeschafte werd, omdat hij als een liberaliteit, als een luxepost in het bilan der onderneming figureerde.

De laatste wereldoorlog heeft met des te meer aandrang het vraagstuk « Sociale Dienst in de nijverheid » op de voorgrond gebracht. Zogezegde « Sociale Diensten » rezen uit de grond, maar bleken tenslotte niets ander te zijn dan werken, de werknemers trachtend te helpen in de moeilijke oorlogsomstandigheden. Deze werken hielden zich t.a. niet bezig met de arbeidsvoorwaarden noch met de arbeider in de onderneming ; zij beoogden vooral het leven en de levensvoorwaarden van de arbeider en zijn gezin. De arbeider komt hier slechts in aanmerking voor zoveel hij een effectieve eenheid van het personeel der onderneming vertegenwoordigt, eenheid die kan aanspraak maken op de voordelen door die werken toegekend. A fortiori de personen, gelast met het beheer van deze werken, blijven meestal onwetend aangaande de arbeid door hun beschermelingen in de onderneming verricht

(1) A.C.V.W. : Algemeen Christelijk Verbond van Werkgevers ; V.E.V. : Vlaams Economisch Verbond ; A.P.I.C. : Association de Patrons et Ingénieurs catholiques de Belgique ; C.C.I. : Comité Central Industriel.

Deze initiatieven, alhoewel zeer lofwaardig van aard, werden ten onrechte als « Sociale Dienst » ingeburgerd, waardoor de essentiële werkzaamheden van de S. D. waren voorbijgezien. Bovendien, eigenden zich tal van personen, met die werken gelast, de titel toe van « Sociale Assistent » of « Surintendante d'usine », wanneer zij in feite noch het diploma noch enige beroepsvorming bezaten, wat nog meer de beweging van de rechte weg deed afdwalen (1).

Deze verwarring in opvatting en uitbouw heeft de rationele ontwikkeling van de S. D. belemmerd. Niettemin, heeft zij veel bijgedragen tot de grondige studie van het Maatschappelijk Dienstbetoon in de Belgische nijverheid.

Men heeft ook op een zeker ogenblik getracht de Franse « Service Social interentreprise » in België in te burgeren. Enkele experimenten van die aard hebben echter maar weinig succes gekend. Deze experimenten zijn t.a. uitgegroeid tot een bewijskrachtig argument voor een autonome « Sociale Dienst » in de onderneming, door het feit, dat sommige patroons — in dit opzet betrokken — een beter inzicht hebben verkregen in de werkelijke functies van de « Sociale Dienst » en tenslotte de Sociale Assistent uitsluitend voor hun eigen onderneming opeisen, omdat dergelijke dienst zijn bestaan leidt buiten het innerlijke bedrijfsleven der aangesloten gemeenschappen.

BESCHOUWINGEN

Hiermede hebben wij getracht min of meer de evolutie van het Maatschappelijk Dienstbetoon in de nijverheid te schetsen.

Indien deze ontwikkeling in de Angelsaksische landen in zijn geheel paralele lijnen volgt, lopen deze nochtans uiteen op één punt : terwijl in Amerika het streven van de « Social Service » vooral gericht is op een betere aanpassing van de arbeider aan zijn arbeidstaak, houdt men zich in Engeland hoofdzakelijk bezig met de betrekkingen tussen leiding en arbeider hechter te maken.

In Frankrijk, daarentegen, vindt men zeer weinig « Surintendants », gelast met een rationele aanwerving, mutaties, afdanking enz. Dit doet des te meer het verschil uitkomen tussen het Engelse « Welfare Work » en de Franse « Service Social ».

De Engelse « Superintendents » zijn o.z.t.z. veel meer « techniek » dan de Franse « Surintendants » en hun rol, evenals hun actiemiddelen, vinden hun oorsprong in de geest : zij richten zich tot het verstand van de persoon. Bij de Fransen integendeel, komt alles uit het hart en is alles gericht tot het hart en het gezin.

Het meer volledig type van « Sociale Dienst » vinden wij in de huidige Belgische nijverheid. De Belgische S. D. ging — zoals wij reeds aangetoond hebben — eerst in de leer bij de Engelse « Welfare Workers » en bij de Amerikaanse « Service Managers », zowel als bij de Franse « Surintendants ».

(1) Ondertussen werd dit euvel uit de weg geruimd door de wet tot bescherming van de titel van Maatschappelijk Assistent — 12 Juni 1945, Staatsblad nr. 202, 21 Juni 1945.

d'usine ». De Belgische S. D. is nochtans geen copy van deze diensten, niet-tegenstaande sommigen menen, de « Sociale Dienst » in België te moeten inrichten naar het voorbeeld van het Amerikaans experiment.

Wij leven hier echter niet in Amerika en onze Belgische nijverheidsinstellingen hebben hun eigen karakter en dito industriële tradities, met onze Belgische arbeiders vergroeid. De Belgische S. D. moet dan ook niet het Amerikanisme trachten te achterhalen doch er uit nemen wat hem past en op eigen bodem kan gedijen.

Het eigen karakter van de Belg. S. D. ligt niet in het sentimentalisme van de Fransen, noch in het beredeneerd richten der betrekkingen tussen werkgever en werknemers zoals bij de Engelsen ; het ligt evenmin in de loutere toepassing van het wetenschappelijk beginsel, « the right man in the right place », der Amerikanen, maar in de gansheidsidee, in het totaliteitsbeginsel*: dat de arbeider in de productie een persoon is, een fysische en psychische eenheid, welke niet door allerlei departementen of secties in onderdelen kan beschouwd noch behandeld worden.

10/10
F.R.

pagina 4742 m